

גם שער ברנדנבורג, ה-Brandenburger Tor, ניכר שראה ימים טובים מאלה, במיוחד ה-Quadrige, אלילת הניצחון עם רביעיית הסוסים הזוהרים שמכתירה את השער - נראית קרובה להתפוררות. ה-Reichstag ההרוס אינו זקוק להערות ופירושים. בכניסה ל-Ehrenmal - משכן לזכר חללי המלחמות, ניצבים שני חיילים בחגור מלא וקסדה - כמו בשנות ה-20 וכמו בשנות ה-40 - קשה להבחין. עכשיו רוצים להפוך את המקום לאנדרטת זיכרון 'לקורבנות המלחמה', חלילה לא לזכר ששה מיליון היהודים. זה לא מספיק כללי, לא מספיק אוניברסלי. האם אין גם צוענים ואנשי SS שנהרגו? לכולם מגיע. היהודים אמרו 'לא, בלעדיו!'

חזרנו, איפוא, לווריצן דרך פרייאנוולד. הפעם נסענו דרך אַבְרֶסוֹלְדֶה, בעבר עיר תעשייתית ובה מפעל יציקה לנחושת, Hirsch - Kupfer-Messing. הירש היהודי ברח לדרום אמריקה והמפעל, יש להניח, חרב. פרייאנוולדה היא ההפתעה. ע"י הבלטת השלילה דווקא: לא השתנה פה מאומה, מאז ראיתי את המקום בפעם האחרונה ב-1937. אין כאן נזקי מלחמה. אותם בתיים, אותן מזרכות, ריצוף כבישים, כיכר ומרקט, ארמון העיר - כלום לא השתנה פה, אבל גם לא תוקן או שופץ דבר במשך 50 שנה. מעטה אפור עוטף הכל. Kaufhaus Rautenberg Nfl, חנות הכל-בו של דודי אוסקר, בית פינה זו קומתי גדול, עומד על תילו כפי שהיה מ-1910. אך שלט החזית אינו מצביע על בעליו לשעבר, כי אם על בעלות H.O. - ארגון הסחר הממלכתי. את חלונות הראווה הקטינו לעומק וכך יצרו מעין "קולונאדה", מעבר סכך לאורך חלונות הראווה. מה שמוצג בהם אינו מעורר תקוות רבות באשר להיצע הסחורות בפנים. גם כאן המזדפים ריקים. מה שמוצג למכירה אינו ראוי אף להציע בשוק פשפשים... ב-12 Hagenstrasse, מקום בית המגורים של דודי, המגרש ריק. אין בית. בכל פרייאנוולדה, המקום היחיד, בו נמחק בית. עד היום איני יודע מה קרה.

ושוב בווריצן. בכניסה לעיר ממערב עוברים ליד 'אגם הברבורים'. כאן הכל כפי שהיה, אם כי הברבורים לא נראים כרגע. שקועים בתרדמת החורף. סמוך לאגם הקפה 'רונדל', תערוכת של קפה, גן בירה ומשק חקלאי. גם כאן הכל נשמר. בכניסה מבשר שלט גדול, שכאן התמקם הגדוד הפולני האמיץ, שלקח חלק בכיבוש העיר. בפנים אין היצע מגוון כארוחת צהריים; רק ביציות ותפוחי אדמה. כמו בקיבוץ. הבעלות כאן ציבורית, V.E.B., ברשות העם. הטעם של מטבח יגור בשנות ה-30, אך לוקחים שני מארק (אוסט) למנה. אי אפשר לחשב סכום זה למטבע מערבי; יותר מידי אפסים אחרי הנקודה...

בבית הקברות צילמנו כמה מהמצבות היותר המעניינות. לשאלות רבות אין מענה. לא הייתי מתפלא, אם יום אחד כל זה יימחק לצורך בניה. במודעות המוסדות היהודיים לעניין, זה בהחלט עלול לקרות.

בחזרה ל המערב. השמש סוף סוף קבעה לעצמה הופעה קצרה מאחורי מסך העננים. הכל נראה כבר אחרת - הכבישים רחבים יותר והחורים פחות בולטים. לא פלא איפוא, ששוטר VoPo נותן לקורט דו"ח על אי ציות למשהו; הוא אדיב מאוד וגובה מיד את הקנס, כמקובל כלפי זרים, אך לאור ההפשרה הסתפק באוסטמארק, כנראה ישר לכיסו. כמה 'טראביס' זוחלים סביבנו. ה'טראבי', הכינוי העממי למכונית הקטנה מתוצרת מזרח גרמניה בשם Trabant, נמכר בזיל הזול, אך בהמתנה של 10 שנים עד להספקתו. המנוע דו-פעמתי. בדיחות רבות על ה'טראבי' סובבות ברחבי גרמניה: "האם טראבי יכול להיכנס לסיבוב במהירות 80 קמ"ש? פעם אחת בטחו" "מה ערכו של טראבי בשוק? - כערך כמות הדלק במיכל". כעבור מספר חודשים ערכם שאף לאפס, גם של אלה שעוד נמצאו בקו הייצור. הם פינו את מקומם ל-VW ולמרצדס, אלא שלרבים נמוג חלום שאי פעם יחזיקו בהגה. כמו שאר החלומות.

בהיכנסנו לכביש רב נתיבי הרגשנו שחזרנו למערב גרמניה. היום יום ששי; ביום א' הבא יבוא דדי לקחת אותי לסיור במערב.